

ואם נידה עצמו לעשות איזה דבר, צריך התרת חכם ואין מתיר עצמו [שאחרת אין זו קבלה כלל כיון שבידו להתיר לעצמו, משא"כ בנידוי על העבר שכל זמן שלא התיר הרי היה בנידוי] (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א כנו, ו – בפירוש דברי הכס"מ ת"ת ז, יא).  
 ב. דין זה אמור בתלמיד חכם בלבד, אבל שאר כל אדם אינו מתיר לעצמו (נמוקי יוסף. וכן נקט מדנפשיה באג"מ).

## דף ח

- ט. א. האם נשבעים לקיים את המצוה?  
 ב. האומר 'אשכים ואשנה פרק זה'; האומר לחברו 'נשכים ונשנה פרק זה' – מה דינו?  
 ג. מי שנידוהו בחלום, מה דינו?  
 ד. בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו?  
 ה. מהו להתיר נדר ונידוי במקום רבוי?  
 ו. יחיד מומחה, מהו להתיר נידוי ונדר?  
 ז. מה שחרם של בני אדם היראים להוציא שם שמים לבטלה?
- א. אמר רב גידל אמר רב: מנין שנשבעים לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך. ומשמיענו שמתר לו לאדם לזרו עצמו (ודבר הגון לעשות כן ואפילו כשרים שנמנעים משבועה נשבעים בכך שהרי דוד היה עושה כן. ר"ן ורשב"א).
- אף על פי ששבועה על דבר מצוה ממועטת מקרבן לעובר עליה, לא נתמעטה בכל יחל (ר"ן). ומדברי כמה ראשונים (עתוס' כאן ומכות כב; רא"ש ורשב"א) נראה שלא חלה אף לענין מלקות אלא שמכל מקום אינה שבועת שוא מפני שיש בה זירוז [יש שפירשו שמ"מ חלה השבועה מדאורייתא וי"מ מדברי קבלה].
- בשלחן ערוך (ר,ג,ו) הביא הלכה זו, שהירא שיתקפנו יצרו ויעבור אל איזו מצות לא תעשה או יתרשל ממצות עשה – מצוה לישבע ולידור כדי לזרו עצמו.
- ובספר חסידים (תכ) כתוב שבזמן הזה אין נשבעים לקיים את המצוה – שמא יעבור, אבל הראשונים אם היו ממיתין אותן לא היו עוברים על שבועתם' (וע' גם בקובץ אגרות חו"א ח"א קצג)
- ב. אמר רב גידל אמר רב:  
 האומר 'אשכים ואשנה פרק זה' 'אשנה מסכתא זו' – נדר גדול נדר לאלקי ישראל. ופירשו, אף על פי שמושב ועומד מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה (עכ"פ לקרבן) – הואיל ואם רוצה פטר עצמו בקריאת שמע שחרית וערבית, לכך חלה שבועה עליו (אף לענין חיוב קרבן. ר"ן, רבנו יונה).  
 פירש הר"ן: אעפ"י שחייב ללמוד תמיד כפי כחו, הואיל ואין הדבר מפורש בתורה אלא קריאת שמע שחרית וערבית, לכך חלה שבועה על הדבר אף לענין קרבן [כשאמר לשון שבועה].
- האומר לחברו 'נשכים ונשנה פרק זה' – עליו להשכים, שנאמר ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך. ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עמד. (ומשמיענו שקיבל על עצמו להיות המעורר בדבר כשם שהוא מעורר מעכשיו. ר"ן)

כן הדין לכל דבר מצוה, שאעפ"י שלא הזכיר 'נדר' או 'שבועה', חייב לקיים דבריו כפי שדרשו כן לענין צדקה (מבפיך) (ר"ן). וע' גם בפירוש הרא"ש ובתוס' בשם הר' אליעזר. וכן פסק הטור והרמ"א (יו"ד ריד, ב). ומשמע ברי"ד שזהו נדר בלשון שבועה שאוסר [כלומר קושר ומחייב] עצמו לעשות דבר מסוים, ומועיל מדין 'ידות'. וע' גם בהגר"א שם). ויש מפרשים שמדובר שאמר בלשון שבועה (עתוס'; פירוש הרא"ש י). ולפירוש זה אין ראייה לדין זה. וכן ברשב"א משמע שנסתפק בדבר (וע' גם בפרישה ובהגר"א שם. וערשב"א להלן ט: שהאומר 'כנדרי כשרים אשנה פרק זה' – הרי זה נשבע ללמוד, כי הכשרים נשבעים כן. ומהר"י מיניץ (בתשובה עב) צירף להלכה דעת הסוברים שאין זה נדר, וכך נטה מצד הסברה שהרי אין כאן 'הפצא'). וגם לדעת הסוברים שהוא נדר, יש הרבה סוברים שאינו נדר גמור (ער"ן תענית יב ומג"א תקסג. וכן משמע לשון הרמב"ם ספ"א מנדרים. וכן דייק בברכ"י מהשו"ע – אגרות משה יו"ד ח"א קכו, ח. וצ"ע לענין 'יד' בדבר מצוה, לפי הנוקטים בצדקה להתמיר מספק, האם גם כאן יש להחמיר). ומסתבר שכל זה אמור רק במצוה גמורה, בדומה לצדקה – כגון אשנה פרק זה, וכן תענית הדומה לקרבן וכן לעלות לארץ ישראל, אבל דבר שהוא הידור בעלמא, אין ללמוד מצדקה. ואף שאין לי ראייה ברורה על זה, מ"מ הוא ברור לע"ד דאין ניליף איזה הידור בעלמא כגון שלא ליקח מתנות מאדם ולא לאכול מבהמה שהורה בה חכם וכדומה מצדקה שהיא מצוה גמורה' (אגרות משה יו"ד ח"א קכו, ח ט. וע' זכר יצחק מא ד"ה עוד).

ג. אמר רב יוסף: נידוהו בחלום – צריך עשרה בני אדם להתיר לו (שאפשר בשליחות המקום נתגדה ולפיכך צריך עשרה להתירו, ששכינה עמהם. ר"ן). והוא ששונים הלכות אבל משנים בלבד לא (פירוש: ששונים גמרא אבל במשנה לחוד לא. ויש גורסים 'הוא דמתנו' – לאחרים, אבל שונים לעצמם בלבד לא. עפ"י ר"ן). ואם אין (מצויים לו) – ישב על פרשת דרכים ויתן שלום לעשרה עד שיודמנו לו עשרה שלומדים הלכות.

ואפילו ידע מי הוא המגדה (בחלום), אין להתירו ע"י אותו שנידוהו – שמא לנדוהו עשאוהו שליח (משמים) ולא להתיר (כן אמר רב אשי לרבינא). וכן אם נידוהו והתירו בחלום צריך התרה, שאי אפשר לחלום בלא דברים בטלים (כן אמר רב אשי לרב אחא).

א. צריך עיון אם המגדה בחלום צריך לנהוג בכל דיני מגדה (ר"ן). ומסתימת הפוסקים נראה ששורה הוא למגדה לכל דבריו (עפ"י ש"ך יו"ד שלד סקנ"ד).

ב. כתבו גאונים שהוא הדין אם אחרים חלמו עליו נידוי – צריך התרה (עפ"י בה"ג ושאלות דרב אחאי גאון ועוד).

ג. לפירוש רשב"ם המובא בתוס', אם נידוהו בחלום ובוש לבוא לבית דין, אפשר להתיר לו נידוי על ידי שליח אם מכוונפים שם עשרה, אבל אם צריך לחזור אחריהם לא.

ד. כשם שהתרה בחלום אינה מועילה כאמור, כמו כן אם נידוהו על תנאי, אעפ"י שנתקיים התנאי צריך התרה כי שמא הנידוי אמת והתנאי דברים בטלים (עפ"י תשב"ץ ח"ב קכט).

ה. יש סוברים שאם לא מצא בעלי משנה, מתירים לו עשרה שידועים לקרוא בתורה. לא מצא – מתירים לו עשרה שאינם יודעים לקרוא. לא מצא במקומו – מתירים לו אפילו שלשה (עפ"י רמב"ם ושו"ע יו"ד שלד, לה. והשמיטו ענין פרשת דרכים). ויש חולקים (טור עפ"י הרא"ש; רמ"א).

ו. מסתבר שאין ללמוד מכאן למי שנדר בחלום שיהא צריך התרה (וכן דעת רב שרייא גאון, והרא"ש בתשובה ה, יא. וכן היא הדעה הראשונה בשו"ע בסתם), אלא שהרשב"א בתשובה הצריך התרה לנדר, במעשה שבא לפניו (ר"ן). וכן מובא בשלחן ערוך (רי, ב) לחוש לדעה זו ולהצריך עשרה

לכתחילה. וכך נהוג (ש"ך סק"ה). וכתב שם שאין מועיל הפרת הבעל לאשה שנדרה בחלום. והט"ז חולק). ויש שלא חששו להצריך התר (עט"ז סק"ד בשם תשובת מהר"ל מפראג). ובשו"ת חתם סופר (יו"ד רכב) מבואר שדוקא בנדר בחלום שיש בו נדנוד מצוה, חוששים שמא קיבל עליו דבר זה ביום ולפיכך חלם עליו, אבל בדבר הרשות לאו כלום הוא. (ובנוסח 'התרת נדרים' שאומרים בערב ראש השנה מזכירים נדרי חלומות. והגרשו"א תמה בדבר הלא אין כאן ביטוי שפתים ולא דעת, והביא דברי התת"ס, ונשאר ב'צריך עיון').

ד. למדו מתשובת רב אשי לרבינא שבעל נעשה שליח לחרטת אשתו (ע"י בית דין) אם מצאם מכונסים אבל לא יאספם מלכתחילה.

לשיטת הרמב"ם (שבועות ו, ד. וכו"ה בשו"ע רכח, טז), דוקא בבעל התירו לפי שאשתו כגופו, ואף בזה לא הקלו אלא כשכבר מכונסים אבל לא לכנסם לכתחילה כיון שבעצם בעל הדבר צריך להיות נוכח בהתרה [ויש אומרים שאם נתנה לו האשה רשות לכנף – מותר, כי טעם האיסור הוא משום שחוששים שאינה חפצה בפירסום הדבר ע"י שיכנף. (ערא"ש, לבוש וש"ך רלד, נו). וי"א בדעת הרמב"ם שרק ע"י חרטה מותר ולא ע"י פתח, שמא יוסיף הבעל על דבריה. עפ"י לה"מ]. ובאדם אחר אפילו במכונפים אין להתיר, ורק אם הנודר נמצא שם אפשר להתיר על ידי תורגמן (כמסקנת הירושלמי; ר"ן).

והתוס' והרא"ש פירשו להפך; דוקא בבעל לא התירו בשאין מכונסין הואיל ונדרי אשתו קשים אצלו הרי מתוך שהוא טורח לכנס שלשה, או משום טרדתו, חוששים שמא יוסיף מדעתו בחרטתה, אבל אם אינו טורח בדבר, או באדם אחר אף אם טורח – אין חוששים. ועוד כתב רבנו שמשון משאנץ ששולח אדם חרטת נדרו בכתב לבית דין והם מתירים לו, שיכול ב"ד להתיר לאדם את נדרו אפילו בלא ידיעתו [כפי שמצינו באיש המיפר נדרי אשתו בלא ידיעתה] (מובא בר"ן. וע' בשו"ת הריב"ש ש"ע).

ומפירוש רשב"ם (המובא בתוס') נראה שלעולם צריך שהנודר עצמו יהא בבית דין, ורק בנידוי בחלום נסתפקו שמא אין צריך להתיר בפניו. וכן דעת מהר"ם בתשובה (נדפס בתשו' מיימוניות אישות ב. וע' בהגהות מרדכי קדושין תקנ; ב"י יו"ד רלד; משל"מ שבועות ו, ד. וע' פרטים נוספים בקונטרס שלמי נדר ח – בסוף ספר הליכות שלמה מועדים-א).

ה. משאלת רבינא לרב אשי למדו שאין ראוי לחכם להתיר הנדר במקום רבו. ואולם נידוי אפשר.

א. פירש הר"ן שאף על פי שלדעת רבי יהודה (במשנה נגעים ב, ה) אין אדם מתיר נדרי אשתו שבינה לבין אחרים, ומוכח בירושלמי שהלכה כמותו, יכול היה רבינא להתיר נדרי אשתו בצירוף שני אנשים, ואף אם נאמר שאשתו כגופו ואינו מצטרף עם אחרים כמו אילו הוא בעצמו נדר, מ"מ היה יכול לומר לתלמידיו [או לשלשה אחרים. עתוס' ורא"ש] להתיר – ומכך שלא עשה כן יש לשמוע שאין זה יאה להתיר במקום רבו.

ב. יש מי שאומר ששלשה מתירים אף בפני החכם, ורק ליחיד מומחה אין לעשות כן (עצי לבונה יו"ד רכח, ב עפ"י מהרש"א), ואולם הש"ך (סק"ה) נקט שאפילו לשלשה אין להתיר בפני הרב. ויש להוכיח מהסוגיא שאפילו אם גם הרב לא יתיר לבדו אלא עם שנים נוספים, אין להתיר במקומו. וכבר תמהו על כך שנוהגים עתה להתיר בשלשה הדיוטות גם בפני חכם גדול. וצ"ע. ומכל מקום בהתרה שנוהגים בערב ראש השנה, הואיל ואין מפרטים הנדר, שמא אין בדבר משום זלזול בכבוד רבו (עפ"י הליכות שלמה תשרי – 'שלמי נדר' א).

ו. יחיד מומחה מתיר נידוי.

- א. יש שכתבו, דוקא אם הוא סמוך להוראה. והר"ן כתב אפילו אינו סמוך אלא שחכם מובהק ובקי בהלכות נדרים – מתיר נדר ונידוי. והביא כן מהרמב"ם (שבועות ה,ה).
- ב. יש אומרים שכשם ששלשה הדייטות מתירים את הנדר במקום שאין מומחה, כך מתירים את הנידוי כשאין מומחה, שהנידוי גם כן נדר הוא. וכן דעת הרמב"ם (ת"ת ז,ז. ר"ן).
- והראב"ד (שם) כתב שכפי מנין המנדים כך צורך במתירים. ואפשר שזה רק כשירצו להתיר בתוך הזמן אבל לאחר הזמן – כל שלשה או יחיד מומחה מתירים. או אפשר כשנידוהו יחיד על דבר עבירה, אפילו לא היה מומחה – צריך לאחר הזמן שלשה או יחיד מומחה להתיר, אבל נידוהו רבים צריכים רבים כמותם להתיר אפילו לאחר הזמן.
- ג. לא יתיר הנידוי אדם שהוא פחות חשוב מהמנדה (עפ"י מועד קטן יז וראשונים). עוד בפירוט בדין התרת הנדר בכמה – ע' בבכורות לו-לז.

ז. מסרו בשם רבי יהודה בר אילעאי שפירש הכתוב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה – על אותם בני אדם שהם יראים להוציא שם שמים לבטלה.

## דף ט

י. האומר 'כנדרי רשעים' או 'כנדבותם'; האומר 'כנדרי כשרים' או 'כנדבותם' – מה דינו?

- שנינו: 'כנדרי רשעים' – נדר, בנזיר ובקרבת ובשבועה. 'כנדרי כשרים' – לא אמר כלום. 'כנדבותם' (של כשרים) – נדר, בנזיר ובקרבת. כל אלו 'ידות' הן (עפ"י ר"ן).
- ופירש שמואל שהוסיף ואמר 'כנדרי רשעים' הריני' – הרי זה נדר בנזיר. ודוקא כשהיה נזיר עובר לפניו (שאם לא כן הרי זה בכלל ידים שאין מוכיחות. ר"ן), או 'כנדרי רשעים' עלי' – בקרבן (ומדובר כשבהמה לפניו, ובאמירה זו מתחייב בקרבן (ר"ן ורא"ש. ומשמע ברא"ש שחייב להביא את זו שלפניו, אבל להר"ן משמע דלאו דוקא. ע' אגרות משה או"ח ח"ד קיט,ג). והר"ן אליעזר פירש בנדרי איסור), או שאמר (על דבר המונח לפניו. ר"ן וש"ר) 'כנדרי רשעים הימנו', והוסיף 'שלא אוכל' (רבא) – אסור בשבועה שלא יאכל, ואעפ"י שלא הוציא 'שבועה' מפיו.
- בכל אופנים אלו, כשאמר 'כנדרי כשרים' – לא אמר כלום. ובשבועה, אפילו אמר 'כנדבות כשרים הימנו שלא אוכל' – לא חלה השבועה, שאין הכשרים נשבעים לעולם (ר"ן ועוד).
- א. יש אומרים שאפילו אמר 'כנדרי כשרים ככר זה קונם עלי' – לא אמר כלום, שתלייתו בכשרים מבטלת את הקונם שהכשרים אינם נודרים כלל (עפ"י פירוש הרא"ש; תוס' בשם הר"ן אליעזר. וסיימו התוס': 'צריך עיון'. וע' גם בקרן אורה שנטה מזה בסבא).
- ב. מרש"י משמע שפירש [דלא כהר"ן] הכל כשכר מונח לפניו ואמר עליו 'כנדרי רשעים...'. – שמשמעו שנדר נזירות או קרבן או שבועה אם יאכלנו. [ואם אמר שלשתן כאחד: 'כנדרי רשעים הריני, עלי, הימנו' – נתחייב בשלשתם. ערש"י במשנה ורשב"א. וע"ע אבנ"מ כו סק"ד]. וכן מבואר מדברי הרמב"ם לדינא (ע"ע בקרן אורה והדושי חת"ס).
- ג. אמר 'כנדבת כשרים עלי', דעת הרשב"א הר"ן והרא"ש שאינו חייב אלא אם אמר כן בעזרה וכד', באופן שאין חשש תקלה שהכשרים נודבים כן [וב'נדר' אף באופן זה לא חל], ולא באופן אחר. ויש אומרים שבכל אופן חלה נדבתו (הר"ן אליעזר בתוס' והר"ד. וכ"כ בקרן אורה במשמעות דברי הרמב"ם).